

Biografistyka Pedagogiczna
Rok 7 (2022) nr 1
ISSN 2543-6112; e-ISSN 2543-7399
DOI: 10.36578/BP.2022.07.06

Anna Boguszewska*

Artysta – nauczyciel w działaniach z młodzieżą niepełnosprawną. Przyczynek do biografii

A Teacher Supporting the Development of Disabled Youth. Contribution to a Biography

Abstract: The aim of this article is to present the teacher and his activities for the benefit of disabled students. The teacher, Agnieszka Gadzińska-Kita, in the years 1986–2021, conducted extra-curricular art classes, supporting the development of disabled youth. Her systematic work, with painstaking, creative effort, brought benefits to her students in terms of cognitive, social and emotional development. The effects are not measurable. The research area was the Professor Zofia Sękowska Special School and Educational Centre for Disabled Children and Youth in Lublin. The role of artistic activities of therapeutic importance is outlined. An attempt to reconstruct such activities includes a general insight into the didactic process, the pupils' preferences, and the results they achieve. The methods of pedagogical monograph were used.

Keywords: art therapy, disability, Agnieszka Gadzińska-Kita, Zofia Sękowska, development support.

* Anna Boguszewska (ORCID: 0000-0003-0971-1258) – dr hab., profesor w Instytucie Pedagogiki, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kontakt: anna.boguszewska@mail.umcs.pl.

Wstęp

W e współczesnej szkole głównym zadaniem jest wspieranie kształtowania się kluczowych kompetencji uczniów, które są niezbędne do ich samorealizacji w dorosłym życiu i aktywności społecznej. Zatem przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym jest zadaniem każdego nauczyciela. Szczególnego znaczenia przesłanie to nabiera w szkolnictwie specjalnym, gdzie realizuje się zalecenia dla uczniów zawarte w indywidualnych orzeczeniach psychologiczno-pedagogicznych uwzględniających ich niepełnosprawności i ograniczenia. Ośrodki edukacji specjalnej dbają o warunki do nauki specjalistycznej, odpowiednie do możliwości psychofizycznych uczniów. Organizują zajęcia specjalistyczne o charakterze korekcyjnym, kompensacyjnym oraz terapeutycznym, które wzmacniają kompetencje osobiste, emocjonalne i społeczne.

Takie zadania realizuje również Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Zofii Sękowskiej w Lublinie. Do ośrodka uczęszczają uczniowie ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi. Wspomagając ogólny rozwój wychowanków oraz zapobiegając niepowodzeniom szkolnym uczniów, szkoła obejmuje wychowanków odpowiednio dostosowanymi działaniami dydaktycznymi. Wśród takich zajęć lokują się również zajęcia artystyczne. Nastąpił istotny wzrost zainteresowań naukowych rolą sztuki w wychowaniu, czego wyrazem jest znaczący przyrost publikacji, o czym zaświadcza badania bibliologiczne¹. Zalety zajęć artystycznych z niepełnosprawnymi oparte na bezpośrednim doświadczeniu, jednak nadal stanowią temat niszowy.

Celem niniejszego przedsięwzięcia jest rekonstrukcja i prezentacja biogramu twórczego nauczyciela wychowawcy wspierającego rozwój młodzieży niepełnosprawnej Agnieszki Gadzińskiej- Kity, w latach 1986–2022 pracownika Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Zofii Sękowskiej w Lublinie. Próba rekonstrukcji biografii obejmuje istotne wpływy na kształtowanie osobowości opisywanej postaci,

1 M. D. González-Zamar, E. Abad-Segura, *Digital Design in Artistic Education: An Overview of Research in the University*, „Education Sciences”, 11 (2021) nr 4, DOI: 10.3390/educsci11040144.

które doprowadziły do uzyskania wysokich kompetencji zawodowych i ofiarnej postawy w pracy zawodowej. Wykorzystano metody stosowane w badaniach biograficznych, m.in. analizę dokumentów wywołanych, okolicznościowych, dotyczących twórczości² oraz metodę monografii pedagogicznej³. Wyniki analiz stanowią przyczynek do badań dokumentujących działania wychowawcze, opiekuńcze i edukacyjne niepełnosprawnej młodzieży w Polsce.

Z kart historii Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Zofii Sękowskiej w Lublinie

Historia Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Zofii Sękowskiej w Lublinie sięga 1965 r., kiedy to z inicjatywy Piotra Prussa, naczelnika szkolnictwa specjalnego przy Kuratorium Oświaty i Wychowania w Lublinie powstał Państwowy Zakład Wychowawczy dla Dzieci Niedowidzących. 30 listopada 1965 r. w obiekcie przy ul. Hirszfelda rozpoczął się rok szkolny, który zakończył się rozdaniem świadectw szkolnych 64 uczniom. Ośrodek rozwijał się intensywnie, aby zaspokoić niedobory w szkolnictwie specjalnym dla uczniów z dysfunkcjami wzroku. W tym czasie do szkoły uczęszczali uczniowie z terenów południowo-wschodniej i północnej Polski⁴.

Rok 1976 zapoczątkował współpracę z Instytutem Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS). Wówczas Państwowy Zakład Wychowawczy dla Dzieci Niedowidzących został szkołą ćwiczeń dla studentów⁵. W 1984 r. ośrodek otrzymał nową nazwę: Ośrodek Szkolno-Wychowawczy

- 2 R. Skrzyniarz, *Dokumenty źródłem analiz i badań biograficznych w pedagogice*, „Biografistyka Pedagogiczna”, 1 (2018) s. 279 i nast., DOI: 10.36578/BP.2018.03.21; G. Karolewicz, *Potrzeba badań nad biografistyką pedagogiczną*, Lublin 2002; W. Szulakiewicz, *Biografistyka i jej miejsce w historiografii edukacyjnej po II wojnie światowej*, „Biuletyn Historii Wychowania”, 19–20 (2004) s. 5–13, DOI: 10.14746/bhw.2004.19.20.1
- 3 M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2000.
- 4 M. Błaziak, M. Drozd, *Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Z. Sękowskiej w Lublinie*, Lublin 2015, s. 3–4.
- 5 K. Poznański, *Geneza i pierwsze lata Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie. Kalendarium przeobrażeń strukturalnych i organizacyjnych w latach 1971–1984*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, 16 (1994) s. 16.

dla Dzieci i Młodzieży Słabowidzącej. Stopniowo poszerzał swoją działalność, w 1989 r. opieką objęto słabowidzące dzieci w wieku przedszkolnym, w utworzonym oddziale przedszkolnym. W 1991 r. powołano XVII Liceum Ogólnokształcące, poszerzając ofertę kształcenia. Kolejną inicjatywą było powołanie wspólnie z Zarządem Lubelskiego Okręgu Polskiego Związku Niewidomych punktu konsultacyjnego dla najmłodszych dzieci z uszkodzonym narządem wzroku. W 2012 r. dokonano zmian w strukturze organizacyjnej ośrodka, który został poszerzony o szkoły działające w dotychczasowej strukturze Zespołu Szkół nr 3 w Lublinie obejmujące: Zasadniczą Szkołę Zawodową Specjalną dla Uczniów Niesłyszących i Słabo Słyszących, Zasadniczą Szkołę Zawodową Specjalną dla Uczniów Niewidomych i Słabo Widzących, Technikum z Oddziałami Integracyjnymi, Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące dla Uczniów Niesłyszących, Słabo Słyszących, Niewidomych i Słabo Widzących oraz Szkołę Policealną Integracyjną. Przy Zespole Szkół nr 3 działał internat dla młodzieży.

Nowa struktura placówki łączyła się ze zmianą nazwy na Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych w Lublinie, obowiązującej od dnia 1 września 2012 r. Programowo-organizacyjna reforma oświaty wprowadzona 1 września 2017 r. spowodowała powołanie Branżowej Szkoły Usługowej nr 2 pierwszego stopnia, w której prowadzone jest kształcenie w zawodach technicznych. Obecnie placówkę tworzą: Szkoła Podstawowa Specjalna nr 54 z siedzibą przy ulicy Hirszfelda oraz przy ulicy Wyścigowej; Branżowa Szkoła Usługowa Specjalna drugiego stopnia nr 2, Szkoła Specjalna Przyspasabiająca do Pracy Uczniów z Niepełnosprawnościami Sprzężonymi, Technikum Specjalne nr 2 dla Uczniów Niesłyszących, Słabo Słyszących, Niewidomych, Słabo Widzących, z Niepełnosprawnością Ruchową, w tym z Afazją, Autyzmem, Zespołem Aspergera oraz Niepełnosprawnościami Sprzężonymi, XVII Liceum Ogólnokształcące Specjalne dla Uczniów Niewidomych i Słabo Widzących, Niesłyszących, Słabo Słyszących, z Niepełnosprawnością Ruchową, w tym z Afazją, z Autyzmem, w tym z Zespołem Aspergera oraz Niepełnosprawnościami Sprzężonymi, Szkoła Policealna Specjalna nr 11 dla Uczniów Niesłyszących, Słabo Słyszących, Niewidomych, Słabo Widzących, z Niepełnosprawnością Ruchową, w tym z Afazją, z Autyzmem, w tym z Zespołem Aspergera oraz Niepełnosprawnościami Sprzężonymi. Przy zespole funkcjonuje inter-

nat dla wychowanków. Placówka również w dn. 1 września 2012 r. przyjęła imię prof. Zofii Sękowskiej – wybitnego naukowca i człowieka wielkiego serca⁶.

Droga edukacji i wychowania Agnieszki Gadzińskiej-Kity

Agnieszka Gadzińska-Kita w placówce szkolnictwa specjalnego pracowała ponad 35 lat na stanowisku nauczyciela wychowawcy młodzieży niepełnosprawnej oraz nauczyciela plastyki. Najpierw od 1 września 1986 r. zatrudniona była w Internacie Zespołu Szkół nr 3, następnie od 1 września 2012 r. w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym dla Dzieci Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Zofii Sękowskiej w Lublinie. Dzięki jej bogatym kompetencjom osobistym została zapisania chlubna karta w historii działalności placówki. Od 28 stycznia 2022 r. Gadzińska-Kita jest na emeryturze.

Gadzińska w urodziła się 16 stycznia 1962 r. w Kraśniku w województwie lubelskim, jako piąte dziecko w rodzinie. Jej ojciec Stanisław pochodził z rodziny młynarskiej, kontynuował (w piątym pokoleniu) rodzinną tradycję. Od 1941 r.

6 Zofia Sękowska była kontynuatorką myśli i działań twórczyni polskiej koncepcji pedagogiki specjalnej, Marii Grzegorzewskiej; ukończyła Katolicki Uniwersytet Lubelski (KUL), na tej uczelni podjęła też pracę, współpracowała z Natalią Han-Ilgiewicz. W 1966 r. podjęła pracę zawodową na UMCS w Lublinie. Zyskała miano współtwórczyni Lubelskiej Szkoły Pedagogiki Specjalnej. Pamięć jej osoby i dzieł inspirują do dziś studentów, pracowników naukowych i nauczycieli; pisma Natalii Han-Ilgiewicz zebrał i opatrzył wstępem Karol Poznański; N. Han-Ilgiewicz, *Pisma. Szkice, artykuły, rozprawy*, zebrał i wstępem poprzedził K. Poznański, Warszawa 1995; A. Biela, *Nieznane karty z historii Psychologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Przegląd Psychologiczny”, 3 (2010) s. 320–321; M. Łobocki, *Życie, działalność i twórczość Natalia Han-Ilgiewicz*, w: *Historia wychowania w XX wieku. Dorobek i perspektywy*, red. T. Gomuła, J. Krasuski, S. Majewski, Kielce 1998, s. 181–192; Z. Palak, *Profesor Zofia Sękowska (1924–1997) – twórczyni lubelskiej szkoły pedagogiki specjalnej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio J”, 25 (2012) nr 1–2, s. 77 i nast.; R. Kucha, *Zamiast wstępu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio J”, 16 (2003) s. 16; R. Bednarz-Grzybek, M. Hajkowska, J. Wierzejska, *Wydział Pedagogiki i Psychologii UMCS. W czterdziestolecie Jubileuszu*, „Rocznik Pedagogiczny”, 37 (2014) s. 331; Z. Palak, A. Bujnowska, A. Lewicka, *Wykaz publikacji i osiągnięć prof. zw. dr hab. Zofii Sękowskiej 1924–1997*, Lublin 2002.

przebywał na robotach przymusowych wywieziony do Rzeszy. Powrócił z okolic Drezna do Polski w 1946 r. Młyn w Rzeczycy Ziemiańskiej odziedziczył po rodzicach Izabeli i Stanisławie. W 1952 r. ożenił się. Jego żona Genowefa z domu Koper urodziła się 5 grudnia 1922 r. w Pułankowicach. Od 1929 r. uczęszczała do szkoły powszechnej, a 1936 r. zdała egzamin do Koedukacyjnego Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego w Kraśniku. Wybuch wojny w 1939 r. uniemożliwił jej dalszą naukę. W 1944 r. podjęła naukę w gimnazjum wieczorowym dla dorosłych w Lublinie. Po ukończeniu szkoły w 1946 r. zaczęła pracę jako urzędnik w Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Lublinie⁷. Od roku akademickim 1949/1950 kontynuowała edukację na studiach prawniczych na UMCS w Lublinie⁸. Studiowała trzy lata. Studiów nie ukończyła. Dostała nakaz pracy do lubelskiego Banku Rolniczego. Wyszła za mąż, w grudniu 1953 r. zwolniła się z pracy, wówczas parze urodziła się pierwsza córka Maria⁹. Odtąd Genowefa zajmowała się pracą w domu i opieką nad dziećmi. Państwo Gadzińscy mieli pięć córek i jednego syna. Matka zaszczepiła im ciekawość świata i zainteresowanie nauką.

Mimo pracowitości i zapobiegliwości rodzice mogli zapewnić swojej rodzinie jedynie bardzo skromne warunki życia. Dzieci pomagały rodzicom w wielu pracach gospodarskich, co w tamtych warunkach było dość powszechne w życiu polskiej wsi. Jak się okazało, miało to duże znaczenie wychowawcze, przyczyniło się do utrwalenia postawy obowiązkowości, nauczyło pokonywania trudności i wytrwałości w pracy. Rodzice dbali o wychowanie religijne w duchu wierności Kościołowi rzymskokatolickiemu. Przekazywali wiarę i gorliwość w praktykach religijnych oraz polską tożsamość narodową, rozwijając postawę patriotyczną. Byli wspierani w takim wychowywaniu dzieci przez rodziców Genowefy, szczególnie – Jana Kopra, dziadka ich dzieci, człowieka wielkiej dobroci. Rodzina dbała o edukację dzieci, wspomagając ich materialnie w miarę swych możliwości podczas nauki w szkole średniej i na studiach. Upatrywali w wykształceniu dzieci możliwości na lepszy w przyszłości ich status życia.

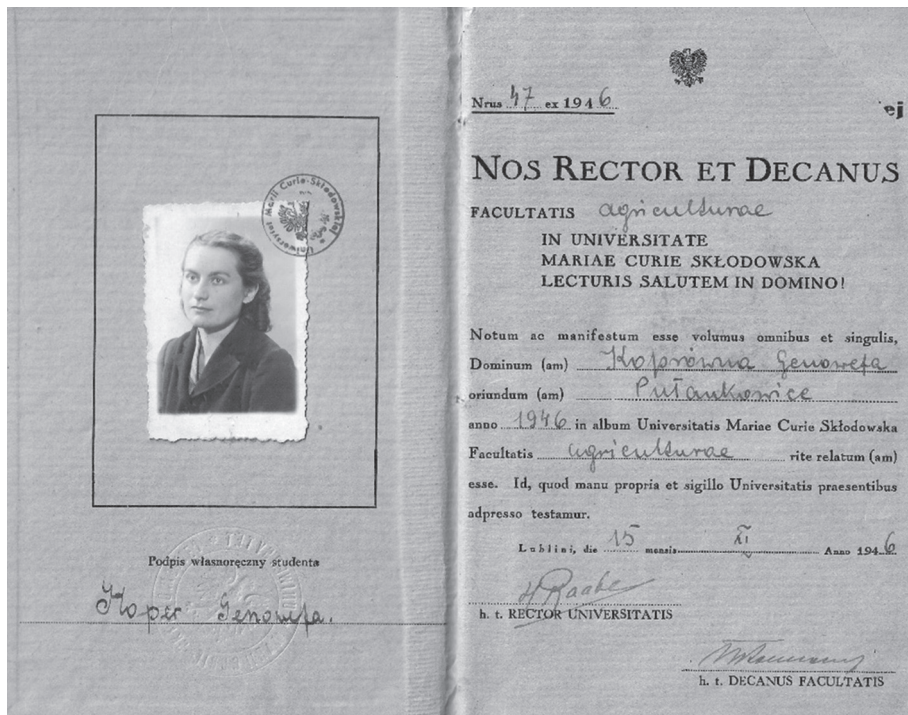
7 Zwolniła się na własną prośbę 1950 r. Powodem była napięta sytuacja w pracy, szkany na tle politycznym, bliska jej osoba została aresztowana i uwięziona z powodu przynależności do konspiracyjnego ruchu oporu w czasie okupacji niemieckiej; wywiad z Agnieszką Gadzińską przeprowadzony 3 stycznia 2022.

8 Wówczas nie funkcjonował jeszcze autonomiczny Wydział Prawa.

9 Życiorys Genowefy Koper, Archiwum domowe Agnieszki Gadzińskiej-Kity.

II. 1. Pierwsza strona indeksu Genowefy Koper (1946) podpisanego przez JM Rektora Henryka Raabego

Źródło: Archiwum domowe A. Gadzińskiej -Kity.

Pierwsze sześć lat życia miały istotne znaczenie dla Gadzińskiej, były spokojnym czasem dzieciństwa spędzonym w rodzinie. Nie bez znaczenia było miejsce zamieszkania. Jak wspomina: „okolice młyna były piękne, otoczone łąkami i rzeczką”¹⁰. Wrażliwość na piękno kształtowała się pod wpływem uroków przyrody. W 1969 r. rodzina Gadzińskich sprzedała młyn i przeniosła się do Pułankowic usytuowanych przy trasie Kraśnik-Lublin. Powodów takiej decyzji było kilka, m.in. wysokie podatki związane z użytkowaniem młyna. Polityka gospodarcza w PRL nie sprzyjała wówczas inicjatywom prywatnym¹¹.

10 Wywiad Agnieszka Gadzińska-Kitą przeprowadzony 3 stycznia 2022.

11 Centralne władze partyjno-państwowe sprawowały całkowitą kontrolę nad życiem gospodarczym kraju. Stosowano system nakazowo-rozdziałczy, priorytetem były kryteria polityczne – utrzymanie i umocnienie władzy, a nie logika ekonomiczna.

W rodzinnych stronach żony Stanisław Gadziński założył kaszarnię, prowadził gospodarstwo rolne. Dodatkowo zajmował się studniarstwem, był zdolnym mechanikiem (konstruował urządzenia, np. śrutowniki elektryczne do zboża). Starał się zachować w swojej pracy niezależność. Podjął budowę upragnionego domu, która z powodów finansowych trwała kilkanaście lat.

Dzieci z Pułankowic do szkoły podstawowej chodziły do Rudnika Szlacheckiego oddalonego o kilka kilometrów. Ze wspomnień Gadzińskiej wynika, że już w szkole podstawowej jednym z najważniejszych dla niej przedmiotów szkolnych było ówczesne „wychowanie plastyczne”. W szkole w Rudniku Szlacheckim w dziedzinę plastyki wprowadzała uczniów Salomea Wójcik¹². Nie miała ona profesjonalnego wykształcenia artystycznego. Dzieliła się z młodzieżą pragnieniem studiowania w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Jej prace malarskie zdobiły klasopracownię. Ze szczególnym sentymentem Gadzińska wspomina jej pejzaże i portret starca:

Wszyscy w klasie mogliśmy chłonąć i podziwiać kunszt pracy naszej nauczycielki, prace nam towarzyszyły przez wiele lat. Bardzo lubiłam zajęcia, które prowadziła pani Salomea, zapamiętałam, że często wywieszała i nasze prace w klasie, co było naszą dumą. Zachęcała do rysowania malowania, pamiętam taką sprzeczkę między nauczycielkami. Pani Salomea była kiedyś nieobecna i zastępowała ją inna nauczycielka, jak malowaliśmy to nowa pani zaproponowała nam, aby zastosować czarne

Stopniowo wprowadzano zmiany systemu gospodarczego według komunistycznego projektu powszechnego upaństwowienia; W. Roszkowski, *Gospodarka. Wzrost i upadek systemu nakazowo-rozdziałczego*, Warszawa 2008.

- 12 Salomea Wójcik z domu Gołębiowska (26 grudnia 1927 – 25 października 2010) – absolwentka Studium Nauczycielskiego o specjalności filologia polska, rozpoczęła pracę w charakterze nauczyciela w szkole podstawowej w Rudniku Szlacheckim w 1959 r., ucząc m.in. przedmiotu „rysunek”. Jej pragnienie i starania o studiowanie malarstwa nie powiodły się. Wykorzystała praktyczną znajomość języka niemieckiego pochodzącą z czasów nauki w okupacyjnej szkole powszechnej, podejmując dalszą naukę. W latach 1973–1978 studiowała na kierunku filologia germańska na Uniwersytecie Jagiellońskim. Początkowo języka niemieckiego uczyła jako przedmiot dodatkowy w szkole w Rudniku Szlacheckim, a od 1974 r. w I Liceum Ogólnokształcącym w Krańniku. Po przejściu na emeryturę była nadal związana z liceum, pracując w niepełnym wymiarze godzin do 1992 r. Dokumenty z archiwum domowego Ewy Wójcik (Wspomnienia z dnia 6 czerwca 2002).

obwódki (kontur), aby odznaczyć formę w pracach. Wszyscy robiliśmy czarne obwódki na swoich pracach. Pani Salomea o powrocie, gdy zobaczyła nasze prace, bardzo była niezadowolona, twierdziła że to działanie niszczy naszą twórczą wyobraźnię¹³.

Il. 2. Klasa druga Agnieszki Gadzińskiej w szkole podstawowej w Rudniku Szlacheckim (rok szk. 1970/1971). Pośrodku nauczycielka – Salomea Wójcik, obok po lewej stronie Agnieszka Gadzińska

Źródło: Archiwum domowe A. Gadzińskiej -Kity.

Salomea Wójcik z czasem zarzuciła malowanie, ukończyła germanistykę i została nauczycielem języka niemieckiego¹⁴. Jej wpływ na rozwój zainteresowań plastycznych jej uczniicy Agnieszki był bardzo znaczący. Zachęcona przez

13 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 3 stycznia 2022.

14 Jej talent odziedziczyła córka Ewa Wójcik, lubelska malarka.

nauczycielkę Agnieszka często rysowała w domu, korzystała z pleneru, rysując pola otaczające dom rodzinny. Jak wspomina: „[...] sprawiało mi to ogromną radość, że mogłam coś uwiecznić po swojemu. To był mój świat wtedy, nawet prozaicznie, jak pasłam krowy na miedzy, w międzyczasie uczyłam się i rysowałam – takie to były wtedy realia”¹⁵.

Na wyborze szkoły średniej zaważyło wrażenie estetyczne, jakie wywarło Technikum Ogrodnicze w Kluczkowicach, usytuowane w zabytkowym pałacyku wśród ogrodu tonącego w kwiatach¹⁶. Gadzińska towarzyszyła koleżance, która chciała zobaczyć wybraną szkołę. Zauroczona szkołą i jej otoczeniem, podjęła również w niej naukę w 1977 r., ucząc się zawodu ogrodnika. Od początku zaangażowana była do przygotowania gazetek ściennych i dekoracji szkolnych. Nie prze-rwała samodzielnego rysowania i malowania. Nie satysfakcjonowała jej jednak specjalność szkoły. Po dwóch latach starała się o przeniesienie do Liceum Plastycznego w Nałęczowie. Nie mogła jednak pozwolić sobie na stratę roku nauki, jakiego wymagałyby uzupełnienia zaległości przedmiotów specjalistycznych. Dlatego dalszą naukę podjęła w Liceum Ogólnokształcącym w Zakrzówku.

Gdy przeniosłam się do szkoły w Zakrzówku, dyrektorem był pan Klemens Dziadosz, który bardzo życzliwie mnie przyjął, przez te ostatnie lata nauki w liceum czułam wsparcie pana dyrektora. Myślę, że miało wpływ na to, że wcześniej uczęszczała tam do liceum moja starsza siostra Anna Gadzińska, która była lubiana w szkole, dobrze się uczyła¹⁷.

Tam ważną rolę dla rozwoju artystycznego Agnieszki odegrał Zbigniew Nasiłowski¹⁸ – artysta, nauczyciel nietuzinkowy, wspomagający uczniów, animator

15 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 3 stycznia 2022.

16 Obecnie w pałacu Kleniewskich w Kluczkowicach wybudowanym w XIX w. mieści się Zespół Szkół Zawodowych im. S. Konarskiego oraz Muzeum Regionalne obejmujące zachowane pomieszczenia: hol, salon, jadalnię, bibliotekę (projekt Stanisława Witkiewicza) oraz gabinet Jana Kleniewskiego.

17 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 12–13 września 2021.

18 Zbigniew Nasiłowski (1949–2001) – nauczyciel, malarz, rzeźbiarz, fotograf i grafik. W 1977 r. ukończył kierunek „wychowania plastyczne” na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pracował w Zakrzówku, aktywizował środowisko twórcze, m. in. przez organizację w latach osiemdziesiątych plenerów malarskich dla młodych twórców. Był działaczem „Solidarności”. Był wielokrotnie nagradzany w środowi-

kultury okolic Zakrzówka¹⁹. Nie szczędził uczennicy korekt plastycznych, często mówił o pracy i samodzielnym osiągnięciu umiejętności wynikających z obserwacji rzeczywistości. Wskazywał na potrzebę wytrwałości i cierpliwości w samodzielnej pracy, dając wiele cennych uwag i rad technicznych, np. uczył profesjonalnego przygotowywania podobrazí malarskich. Nigdy nie narzucał swojego sposobu tworzenia, pielęgnując indywidualność widzenia plastycznego uczennicy. Gadzińska wspomina: „Pamiętam, jaka to radość była, gdy dostałam od nauczyciela farby, materiały plastyczne, wtedy nie były tak dostępne artykuły plastyczne i nie zawsze było mnie na nie stać. Jaki to był wtedy impuls dla mnie...”²⁰.

W 1980 r. wycieńczona chorobą, zmarła Genowefa Gadzińska. Mimo iż to był dla rodziny bardzo trudny czas, jej córka zdała maturę i egzaminy wstępne na studia. Wspomina: „Szczególnie po śmierci mamy w klasie maturalnej czułam wsparcie także pana Nasiłowskiego i jego żony polonistki pani Joanny Nasiłowskiej”²¹.

W 1981 r. Gadzińska została studentką Instytutu Wychowania Artystycznego UMCS w Lublinie. Kształciła się w pracowni malarstwa profesora Mariana Stelmasika²², jego asystentem był wówczas Stanisław

sku artystycznym i nauczycielskim. W ciągu swej działalności otrzymał m.in.: dwa Krzyże Zasługi (Srebrny w 1977 r. i Złoty w 1986), Honorową odznakę „Za zasługi dla Lubelszczyzny”, odznakę „Zasłużonego Działacza Kultury”. Jego prace plastyczne można znaleźć w zbiorach prywatnych w Europie, Kanadzie i Stanach Zjednoczonych. Był krzewicielem kultury plastycznej rodzinnej okolicy, w 2001 r. zainicjował działalność „Galerii Jednej Ściany” przy Gminnej Bibliotece Publicznej w Zakrzówku; *Zbigniew Nasiłowski. Malarstwo*, Lublin, kwiecień 1981, katalog wystawy.

19 Galeria Jednej Ściany, <https://ckib.zakrzówek.pl/galeria-jednej-ściany/>, dostęp: 14.02.2022.

20 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 12–13 września 2021.

21 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 3 stycznia 2022.

22 Marian Stelmasik (1932–1995) – absolwent Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych w Jarosławiu, pochodził z Augustowa. Studiował na Wydziale Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W 1959 r. uzyskał dyplom z wyróżnieniem w pracowni prof. Czesława Rzepińskiego. Od 1959 r. członek Związku Polskich Artystów Plastyków, początkowo okręgu rzeszowskiego, a następnie białostockiego i lubelskiego. Uczestniczył we wszystkich wystawach organizowanych przez te okręgi. Prezentował swoją twórczość na wystawach indywidualnych, m.in. w Białymstoku, Jarosławiu, Lublinie, Krakowie, Rzeszowie i Zamościu. Brał również udział w Wystawie Młodych – Sopot (1963), w Festiwalach Malarstwa Współczesnego w Szczecinie oraz Konfrontacjach Jesiennych w Rzeszowie, Bielskiej Jesieni. Na stałe związał się z Lublinem, podjął pracę dydaktyczną w Instytucie Wychowania Artystycznego UMCS. Tam

Żukowski²³. Opieka artystyczna tych nauczycieli okazała się kluczowa dla profesjonalnego rozwoju jej uzdolnień. Tak wspomina czas spędzony w pracowni malarskiej podczas studiów:

Często sami wybieraliśmy sposób malowania i tematykę, byliśmy zachęceni do samodzielnego tworzenia. W różnych trudnościach oraz rozterkach artystycznych, profesjonalnych porad udzielał w atmosferze życzliwości pan Profesor i jego asystent. Odnajdywali dobre strony w pracy malarskiej, mądrze ukierunkowywali do dalszego działania²⁴.

Wówczas zrodziło się zainteresowanie ikoną. Znalazło ono odbicie nie tylko w sposobie uprawiania malarstwa, ale również w wyborze tematyki pracy magisterskiej. „Symbolika ikon”²⁵ to tytuł pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem wówczas dra Jerzego Żywickiego²⁶. Studia Gadzińskiej przypadły na początek lat osiemdziesiątych, był to okres stanu wojennego. Panowała bieda, nierzadko brakowało podstawowych środków do życia. Warto wspomnieć, że w tym czasie funkcjonowała akademicka stołówka, wydająca studentom darmową zupę. Studenci bardzo licznie korzystali z niej. Podobnie jak dla

uzyskał wszystkie stopnie artystyczne, z tytułem profesora zwyczajnego włącznie. Był ceniony przez studentów jako nauczyciel i dobry człowiek; L. Lameński, *W kręgu malarstwa Mariana Stelmasika*, „Na Przykład”, 3 (1995) s. 30–31; Marian Stelmasik, *Malarstwo*, Lublin 1997, katalog; *Sztuka i edukacja 1972–2012. 40 lat kształcenia artystycznego na Uniwersytecie Marii Skłodowskiej w Lublinie*, Lublin 2013, s. 31; A. Żukowska, *Marian Stelmasik – pedagog i wirtuoz koloru*, „Biografistyka Pedagogiczna”, 6 (2021) nr 1, s. 51–74, DOI: 10.36578/BP.2021.06.07.

23 Stanisław Żukowski (ur. 1953 w Kobylnikach) – malarz, rysownik, rzeźbiarz, studiował w Instytucie Wychowania Artystycznego UMCS w Lublinie. W latach 1976–2020 pracował w Instytucie Wychowania Artystycznego, późniejszym Wydziale Artystycznym (dyplomu z malarstwa, 1977). Uzyskał stanowisko profesora nadzwyczajnego. Wziął udział w ponad 160 wystawach: indywidualnych, zbiorowych, konkursach ogólnopolskich i międzynarodowych w kraju i za granicą; *Sztuka i edukacja 1972–2012* s. 41; *10 lat Wydziału Artystycznego UMCS w Lublinie, Artyści UMCS 2007*, Lublin 2007, s. 71.

24 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 12–13 września 2021.

25 Praca magisterska 1986, maszynopis, źródło: Archiwum domowe Agnieszki Gadzińskiej-Kity.

26 Jerzy Żywicki (ur. 1956) – historyk sztuki, profesor UMCS, autor wielu publikacji naukowych głównie dotyczących architektury Lubelszczyzny XIX–XX wieku; *Sztuka i edukacja 1972–2012*, s. 90.

wielu innych studentów, dla Agnieszki był to wyjątkowo trudny okres życia. Pod koniec studiów w 1985 r. Gadzińska zdecydowała się na pracę nauczyciela przedmiotu „plastyka”, w trudnym wychowawczo środowisku, w Szkole Podstawowej nr 13 w Lublinie. Pracowała tam kilka miesięcy, do końca roku szkolnego.

We wrześniu 1986 r. podjęła pracę w Internacie Zespołu Szkół nr 3 w Lublinie, w następnych latach, po reorganizacji, w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Zofii Sękowskiej. W rok później zmarł jej ojciec Stanisław Gadziński. To kolejny cios w przełomowym okresie. W sierpniu 1987 r. poślubiła artystę plastyka Adama Kitę²⁷.

Uwarunkowania pracy wymagały dalszego zdobywania kwalifikacji. W 1995 r. ukończyła Kwalifikacyjne Studia Podyplomowe na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UMCS z zakresu pedagogiki specjalnej o specjalności tyflopeagogika. Na studiach spotkała się z wieloma wykładowcami, których profesjonalizm kształtował jej zawodowe kwalifikacje. Największe jednak wrażenie jako osoba i naukowiec wywarła prof. dr hab. Zofia Sękowska, niemal do końca życia zaangażowana zawodowo i oddana studentom. Dla Gadzińskiej-Kity była przykładem i wzorcem osobowym do naśladowania, szczególnie w zakresie kontaktów z osobami niepełnosprawnymi.

Nauczycielka nadal doskonaliła swoje zawodowe umiejętności. W 2005 r. ukończyła studia podyplomowe z zakresu arteterapii na Wydziale Artystycznym UMCS w Lublinie. Kierownikiem studiów była prof. Andrea Jaworska²⁸. Słuchacze spotkali się tam z wybitnymi przedstawicielami nauki. Na przykład zajęcia wiążące arteterapię z medycyną prowadzili: dr Elżbieta Galińska²⁹

27 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 12–13 września 2021.

28 Andrea Jaworska – chórmistrz, ukończyła studia na Akademii Muzycznej im. Franciszka Liszta w Budapeszcie oraz studia podyplomowe w zakresie metody Kodaya (Kecskémd), dyrygentury oraz metody audio-psycho-fenologii Alfreda Tomatisa (Budapeszt), emerytowany prof. nadzwyczajny UMCS, wieloletni kierownik Zakładu Muzykoterapii i Edukacji Muzycznej Wydziału Artystycznego UMCS. Od 1992 r. pracuje metodą Tomatisa, w 2011 r. otwierała pierwsze Centrum Tomatisa w Lublinie. *10 lat Wydziału Artystycznego UMCS w Lublinie, Artyści UMCS 2007*, s. 28.

29 Elżbieta Galińska – muzykolog, muzykoterapeuta i psycholog muzyki. W latach 1998–2005 adiunkt w Instytucie Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego, następnie adiunkt w Klinice Nerwic Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie. Tworzyła teoretyczne podstawy muzykoterapii zaburzeń psychicznych; Elżbieta Galińska, https://chopin.nifc.pl/pl/chopin/osoba/519_galinska_elzbieta, dostęp: 11.01.2022.

(muzykoterapia kliniczna), prof. dr hab. Tomasz Karski³⁰ (wybrane zagadnienia z anatomii) oraz prof. dr hab. Hanna Spruch³¹ (muzykoterapia w medycynie). Prof. Andrea Jaworska prowadziła zajęcia z zakresu audiopsychofonologii, dr Maciej Kierył³² wprowadzał w obszar technik relaksacyjnych i terapeutycznych. Prof. dr hab. Zofia Konaszkiewicz³³ przedstawiała zagadnienia muzykoterapii dziecięcej, a wówczas mgr Krzysztof Stachyra³⁴ techniki terapeutyczne i wizualizację natomiast dr Agnieszka Weysenhoff³⁵ zagadnienia chromoterapii. Zajęcia z kulturoterapii prowadziła prof. dr hab. Wita Szulc³⁶. Pod jej

- 30 Tomasz Karski (ur. 1939) – lekarz ortopeda, kieruje kliniką i Katedrą Ortopedii Dziecięcej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie (UML), światowej klasy specjalista w leczeniu skoliozy.
- 31 Hanna Chrząstek-Spruch (1934–2012) – lekarz i naukowiec, wybitny specjalista w dziedzinie pediatrii i aukuologii, prof. dr hab., wychowawca wielu pokoleń studentów, wieloletni Kierownik I Katedry Pediatrii UML; Hanna Chrząstek-Spruch, <https://ptp.edu.pl/index.php/news/61-profhannahrzastekspruch>, dostęp: 12.02.2022.
- 32 Maciej Kierył – dr n. med., lekarz anestezjolog, muzykoterapeuta związany z Centrum Wspomagania Rozwoju Osobowości w Warszawie; Maciej Kierył, <https://maciejkieryl.wordpress.com>, dostęp: 12.02.2022.
- 33 Zofia Konaszkiewicz – emerytowany profesor Uniwersytetu Muzycznego F. Chopina w Warszawie, jej zainteresowania naukowe plasują się w obrębie psychopedagogicznych podstaw kształcenia w szkolnictwie muzycznym, kształcenia nauczycieli muzyki oraz jej terapeutycznego oddziaływania; Zofia Konaszkiewicz, <https://konferencjakultury.pl/panelists/panelist/262/113>, dostęp: 10.02.2022.
- 34 Krzysztof Stachyra – dr hab., prof. UMCS, muzykoterapeuta, prezes Polskiego Stowarzyszenia Muzykoterapeutów oraz Polskiego Stowarzyszenia Terapii przez Sztukę, redaktor naczelny kwartalnika naukowego „Terapia przez Sztukę”, redaktor „Journal of Biomusical Engineering”; autor opracowań z dziedziny muzykoterapii; K. Stachyra, *Metody, modele i podejście w muzykoterapii*, Lublin 2012; *10 lat Wydziału Artystycznego UMCS w Lublinie, Artystyci UMCS 2007*, s. 30.
- 35 Agnieszka Weysenhoff (ur. 1936) – dr, artysta malarz, absolwentka Akademii Sztuk Plastycznych w Krakowie (1961), studia pielęgniarstwa w Lublinie (1968), emerytowany pracownik Wydziału Artystycznego UMCS, autorka monografii pt. *Preferencje barw w diagnozowaniu stanów emocjonalnych osób zdrowych i chorych*, Lublin 1991; W. Pyczek, *Dr Agnieszka Weysenhoff z „Tych” Weysenhoffów*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 5 (1994) s. 24–25.
- 36 Wita Szulc (1941–2021) – prof. Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, prekursorka polskiej arteterapii, twórczyni koncepcji kulturoterapii, autorka wielu monografii i artykułów naukowych; Wita Szulc, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wita_Szulc, dostęp: 10.02.2022.

kierunkiem na zakończenie cyklu edukacyjnego, Gadzińska-Kita pisała pracę seminaryjną pt. „Rola technik plastycznych w arteterapii młodzieży słabowidzącej”, która została bardzo dobrze oceniona.

Od 1998 r. Gadzińska-Kita uczestniczyła w wielu kursach doskonalących, poszerzających kompetencje zawodowe organizowanych na terenie Lublina przez: Wojewódzki Ośrodek Metodyczny (WOM), Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli (WODN), Zakład Muzykoterapii i Edukacji Muzycznej Wydziału Artystycznego UMCS, Stowarzyszenie Muzykoterapeutów Polskich „Kajros”, Centrum Szkoleniowe „Klanza”, Instytut Edukacji Narodowej, Polski Związek Głuchych, Sekcję Prewencji Komendy Miejskiej Policji, Polskie Stowarzyszenie Terapii Behawioralnej, organizację „Pierwsza Pomoc Przedmedyczna” oraz Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej Passa Kielce, LECHAA COLSUNTING Sp. z o.o w Lublinie³⁷.

W latach 1998–2016 doskonalenie oraz uzyskiwanie nowych kwalifikacji obejmowało uczestnictwo w ponad 550 godzinach zajęć. Różnorodna tematyka kursów, w których uczestniczyła Gadzińska-Kita, świadczy o konieczności poszerzania kompetencji nauczyciela pracującego z młodzieżą z niepełnosprawnościami, podyktowanej dostrzeganymi potrzebami i świadomością niezbędności permanentnego rozwoju osobistego, np. Kurs języka migowego I stopnia dla nauczycieli (110 godz.) czy kwalifikacyjny kurs z zakresu oligofrenopedagogiki (270 godz.). Służyła temu również stała i efektywna współpraca z Sądem Okręgowym w Lublinie, Policją i Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej Lublinie, stanowiące dopełnienie pracy wychowawczej i opiekuńczej szkoły. Do stałej współpracy należały również kontakty z Wydziałem Artystycznym UMCS w Lublinie. Warto podkreślić, że nauczycielka doskonaliła swoją wiedzę również przez zgłębianie specjalistycznej literatury³⁸.

37 Certyfikaty i zaświadczenia kursów z lat 1998–2016, Archiwum domowe Agnieszki Gadzińskiej-Kity.

38 Gadzińska-Kita powoływała się na publikacje swoich nauczycieli ze studiów, np.: Sękowskiej, Stachyry, Szulc, Weyssenhoff) oraz m.in. prace: G. Kwiatkowska, *Arteterapia*, Lublin 1991; C. A. Malchiodi, *Arteterapia. Podręcznik*, tłum. E. Bochenek, Gdańsk 2014; R. Popek, *Z badań nad uzdolnieniami plastycznymi młodzieży. Analiza psychologiczna*, Lublin 1998; S. Popek, *Analiza psychologiczna twórczości plastycznej dzieci i młodzieży*, Warszawa 1978; S. Popek, *Barwy i psychika*, Lublin 2010; J. Thomson, *Specjalne potrzeby edukacyjne. Wskazówki dla nauczyciela*, Warszawa 2013.

Agnieszka Gadzińska-Kita – nauczyciel i artysta

Praca zawodowa Agnieszki Gadzińskiej-Kity polegała na pełnieniu roli nauczyciela wychowawcy młodzieży niepełnosprawnej w internacie. Sytuacje tam obserwowane pozwalały na diagnozowanie swoistych zachowań podopiecznych, poznawanie ich potrzeb, pomaganie im w rozwiązywaniu problemów ich codzienności szkolnej, a często osobistej. Wspólnie spędzany czas owocował nabieraniem zaufaniem w kontaktach z młodzieżą niewidzącej, niedowidzącej oraz młodzieży z defektami słuchu lub autyzmem. Nawiązywane były coraz serdeczniejsze relacje nauczycielki z wychowankami, co przekładało się również na pozytywne relacje rówieśnicze. Poza pracą wychowawczą w internacie Gadzińska-Kita prowadziła zajęcia z przedmiotu „plastyka” z młodzieżą w szkołach ponadpodstawowych zespołu szkół. Prowadzenie pozalekcyjnych zajęć plastycznych w formie koła plastycznego, jako wsparcie w ogólnym rozwoju oraz rozwijanie zainteresowań artystycznych wychowanków, zaczęło się w 1995 r.³⁹. Jaka wspomina, nie było łatwo zachęcić osoby z dysfunkcją wzroku lub słuchu do angażowania się w zajęcia dodatkowe, a zajęcia plastyczne wymagają dużej aktywności. Potwierdzają to specjalistyczne badania: „[...] czynne uczestnictwo w sztukach plastycznych, czyli podjęcie się aktywności twórczej, jest dla osób niewidzących ogromnym wyzwaniem”⁴⁰. Nauczycielka pracująca z wielką cierpliwością i subtelnością wobec wychowanków, zaciekała grupę uczniów z różnymi dysfunkcjami działalnością twórczą i zachęcała ich do wspólnie realizowanego wysiłku twórczego⁴¹. Jej opanowanie, stabilność charakteru dawało oparcie uczniom. Biorąc pod uwagę własne doświadczenia, wytrwale zachęcała do eksperymentowa-

39 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 12–13 września 2021.

40 M. Szubielska, E. Niestorowicz, *Twórczość plastyczna jako forma wspierania rozwoju osób niewidomych i głuchoniewidomych*, w: *Rozwój i jego wspieranie w perspektywie rehabilitacji i resocjalizacji*, red. A. Sobczak, D. Muller, Łódź 2013, s. 91; A. Chmielnicka-Plaskota, *Rysunek dziecka. Badania porównawcze Polska-USA. Wskazania do arteterapii*, Warszawa 2014; D. Mitchell, *Sprawdzone metody w edukacji specjalnej i włączającej. Strategie nauczania poparte badaniami*, Gdańsk 2016.

41 Świadczą o tym wypowiedzi wychowanków. Dane z badań sondażowych (ankieta) grupy młodzieży z autyzmem, 17–23 lat, uczęszczającej na zajęcia plastyczne w roku szkolnym 2019/2020, Archiwum domowe Autorki.

nia z materiał malarską i innymi materiałami plastycznymi. Pamiętała, że „wytwór plastyczny staje się komunikatem, a proces twórczy jest nie tylko ekspresją, ale i transformacją doświadczanej rzeczywistości”⁴².

Grupy pracowały w systemie zajęć pozalekcyjnych, cotygodniowych spotkań, początkowo składały się głównie z młodzieży niewidzącej i niedowidzącej oraz niedosłyszącej. W następnych latach dołączyła młodzież autystyczna oraz z licznymi zaburzeniami sprzężonymi. Zajęcia odbywały się późnym popołudniem po zakończonych obowiązkach szkolnych. Uczestniczyły w nich osoby chętne. Zespół wspólnie pracujących wychowanków liczył od trzech, czterech osób do dziesięciu, co najwyżej dwunastu. Nauczycielka, stosując zalecenia pracy dla pedagoga specjalnego, wprowadzając atmosferę życzliwości, delikatnej zachęty, bez nacisku oraz zapewniając możliwość ekspresyjnego wypowiedzenia się w inny niż na co dzień sposób, przyciągała nawet osoby postrzegane jako introwertyczne, zamknięte, unikające grupowych działań. Coraz chętniej i liczniej w działaniach artystycznych brała udział młodzież autystyczna⁴³.

Uczniowie stopniowo znajdowali swoje miejsce w procesie autokreacji, byli traktowani z wielką serdecznością oraz zachowaniem indywidualnego sposobu wypowiedzi plastycznej⁴⁴. Praca z wychowankami w zależności od rodzaju niepełnosprawności wymagała odmiennego sposobu pracy, innych technik i materiałów plastycznych. Poszerzające się z roku na rok doświadczenie nauczycielskie pozwalało prowadzącej trafnie ocenić oczekiwania poszczególnych uczestników, aby wykorzystać ich możliwości i twórczy potencjał w danym czasie. Bywało tak, że zaplanowane zajęcia przybierały innych charakter w dniu spotkania zarówno w obrębie tematyki, jak i warsztatu plastycznego.

Ważnym celem realizowanym sukcesywnie na zajęciach było rozbudzanie u wychowanków wrażliwości estetycznej, odróżnianie brzydoty od piękna oraz umiejętności dostrzegania tych zjawisk w naturze, obserwując zwierzęta, zjawiska

42 E. Głowacka, *Artdiagnoza. Psychologiczna specyfika twórczości plastycznej dzieci neurotycznych*, Kraków 2006, s. 25.

43 L. Bobkiewicz-Lewartowska, *Autyzm dziecięcy. Zagadnienia diagnozy i terapii*, Kraków 2011.

44 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 12–13 września 2021; M. Błaziak, M. Drozd, *Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy*, s. 4 i nast.

II. 3. Agnieszka Gadzińska-Kita z wychowankami na zajęciach pozalekcyjnych (2005)

Źródło: Archiwum domowe Agnieszki Gadzińskiej-Kity.

w przyrodzie⁴⁵. Uczniowie z grupy słabowidzącej chętnie inspirowali się takimi tematami. Preferowali wyrazistą pod względem barwy i faktury technikę pastelów tłustych i techniki rysunkowe. Wypowiadali się chętnie w technikach przestrzennych. Ich prace plastyczne charakteryzuje kontrastowość zarówno w obrębie kształtu, barwy, jak i faktury. Uczniowie ci poświęcili dużo czasu na realizację zadania. Okazywali zadowolenie w czasie pracy i po jej zakończeniu, czasem dzie-

45 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 12–13 września 2021.

lili się spontanicznie spostrzeżeniami i doświadczeniami. W procesie kreacji niezwykle ważna jest dla nich komunikacja i ekspresyjność⁴⁶.

Inną dynamikę pracy prezentowała młodzież z autyzmem. Krucha motywacja oraz nastawienie na szybki efekt w działaniu wymagały nieustannej pracy indywidualnej nauczyciela. Z czasem uczniowie tej grupy nabierali doświadczenia i samodzielności. Zdecydowanie preferowali pracę indywidualną, niezależną, zgodną z własną wyobraźnią. Osoby uczęszczające na zajęcia po kilku miesiącach czuły się w grupie swobodnie. Podczas działania zaczynały mówić i dzielić się wrażeniami, radością gestem i słowem. Działania plastyczne przekładały się zauważalne korzyści rozwojowe, mozolnie, w sposób indywidualny budowane w każdym z uczniów.

Praca na zajęciach plastycznych dawała możliwości udziału w prezentacjach przygotowanych dzieł na terenie ośrodka i w środowisku zewnętrznym, które pozytywnie oddziaływały na osobisty i społeczny rozwój wychowanków. W 2003 r. miała miejsce interesująca prezentacja w Muzeum Lubelskim „Nauczyciel i uczeń”⁴⁷. Ważnym zadaniem było oglądanie ekspozycji plastycznych w miejscowych galeriach i muzeach, zgodnie z wychowawczym przesłaniem poszerzania edukacyjnej przestrzeni wychowanków⁴⁸.

Niezwykle ważne, szczególnie dla podopiecznych były konkursy plastyczne, w których brali udział. Warto zaznaczyć, że przeciętnie udziałem w konkursach zainteresowanych było ok. 35% uczestników zajęć⁴⁹. Uzyskiwali nagrody i wyróżnienia w konkursach lokalnych i międzynarodowych, ośrodek ma więc wielu laureatów. W latach 1991–2019 Gadzińska-Kita przygotowywała ponad 90 uczniów do udziału w konkursach plastycznych, a 94% uczestników zostało

46 Por. A. Boguszewska, *Radość tworzenia – sprzyjające okoliczności dla kreatywności zajęć plastycznych dzieci*, w: *Edukacja dziecka szansa na budowanie kapitału społecznego*, red. E. Adamowicz, L. Kataryńczuk-Mania, M. Nyczaj-Drag, Toruń 2021. Zob. J. Kirenko, D. Wyrzykowska, *Samoocena a poczucie sensu życia osób niepełnosprawnych zajmujących się twórczością*, „Szkoła Specjalna”, 4 (1999) s. 204–213; K. Stachyra, *Edukacja i arteterapia – ważne formy wspierania i kształtowania człowieka*, „Wychowanie Muzyczne”, 4 (2017) s. 4–9.

47 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 12–13 września 2021.

48 J. Andrzejewska, *Elastyczna przestrzeń uczenia się dziecka*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, 37 (2018) z. 1, s. 41–54, DOI: 10.17951/lrp.2018.37.1.41-54.

49 Archiwum domowe Agnieszki Gadzińskiej-Kity.

docenione nagrodami i wyróżnieniami⁵⁰. Jest o bardzo wysoki wynik, wskazujący na najwyższe umiejętności nauczyciela w pracy z uczniem niepełnosprawnym. Udział w konkursach plastycznych zaspakajał ważne potrzeby społeczne. Jak stwierdza Tomasz Rudowski: „chodzi o wzmocnienie potrzeb indywidualnych i prospołecznych [...] potrzeby pokonywania bariery izolacji, nieśmiałości czy zaniżonej samooceny”⁵¹.

Gadzińska-Kita realizuje się nie tylko jako nauczyciel. Twórczość malarska to ważny element jej rozwoju osobistego. Artystka tworzy w technice malarstwa olejnego, akrylowego, akwarelowego, wykorzystuje pastele i techniki rysunkowe. Jest ona członkiem Związku Polskich Artystów Plastyków, Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Plastyków oraz Kazimierskiej Konfraterni Sztuki. Uczestniczy w plenerach malarskich i akcjach charytatywnych.

W 1997 r. zaprezentowała ona swoje prace na pierwszej indywidualnej wystawie malarstwa w Trybunale Koronnym w Lublinie. Od tamtej pory odbyło się ponad dziesięć indywidualnych prezentacji w regionie lubelskim (Janów Lubelski, wielokrotnie Lublin, Kraśnik, Zakrzówek). Uczestniczyła w ponad osiemdziesięciu krajowych wystawach zbiorowych (Czarnków, Gdańsk, Lublin, Łęczna, Kazimierz Dolny, Kraków, Krynica Górską, Nałęczów, Tarnów, Toruń, Ostrów Wielkopolski, Puławy, Radzyń Podlaski, Rzeszów, Warszawa, Wieliczka, Zambrów). Uzyskiwała nagrody i wyróżnienia (m.in.: 2002 – nagroda w VI Ogólnopolskim Biennale Twórczości Pedagogów Plastyki, MDK Lublin; 2003 – II nagroda w XIX Ogólnopolskiej Wystawie Twórczości Pedagogów Plastyki, MDK Rzeszów; 2004 – wyróżnienie w XX Ogólnopolskiej Wystawie Twórczości Pedagogów Plastyki, WDK Rzeszów; 2010 – wyróżnienie w X Jubileuszowym Ogólnopolskim Biennale Twórczości Plastycznej Nauczycieli, MDK Lublin; 2010 – III nagroda w XXVI Ogólnopolskiej Wystawie Pedagogów Plastyki, BWA Rzeszów). Twórcza aktywność artystki przekładała się na kreatywny stosunek do plastycznych działań aktywizujących młodzież w specjalnej placówce. Świadczą o tym nagrody przyznane w 2019 r.: Nagroda Prezydenta Miasta Lublin

50 Tamże.

51 T. Rudowski, *Edukacja i terapia przez sztukę. Arteterapia w świetle teorii doznań transakcyjnych*, Warszawa 2013, s. 59–60; U. Szuścik, *Edukacja plastyczna dziecka w kontekście formy plastycznej*, w: *Konteksty wczesnoszkolnej edukacji artystycznej*, red. A. Weiner, A. Boguszewska, Lublin 2013.

II. 5. A. Gadzińska-Kita, Pejzaż nadmorski, olej 201

Źródło: Archiwum domowe A. Kity-Gadzińskiej.

„Za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej i upowszechniania kultury” oraz Nagroda Kulturalna Województwa Lubelskiego Marszałka Województwa Lubelskiego. W 2000 r. podsekretarz stanu Wojciech Książek z Ministerstwa Edukacji Narodowej w Warszawie skierował podziękowanie dla Agnieszki Kity za wkład pracy w przygotowaniu Europejskiej Konferencji ICEVI w Krakowie, poświęconej problemom osób z uszkodzonym wzrokiem. Wielokrotnie Prezydent Miasta Lublin kierował podziękowania do Agnieszki Gadzińskiej-Kity za sukcesy odniesione przez niepełnosprawnych wychowanków w ogólnopolskich i międzynarodowych konkursach plastycznych (2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019). W 2016 r. nauczycielka otrzymała podziękowanie od dra Janosa Tischlera z Węgierskiego Instytutu Kultury w Warszawie za przygotowanie młodzieży do międzynarodowego konkursu plastycznego⁵².

52 Archiwum domowe Agnieszki Gadzińskiej-Kity (świadectwa, dyplomy, podziękowania, zaproszenia i inne druki ulotne).

Podsumowanie

W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. w polskiej szkole nastąpiło znaczące obniżenie rangi sztuki. Sytuacji ta jest trudna do zmiany. Tym bardziej istotne wydają się działania wykorzystujące plastykę i arteterapię w stosunku do dzieci i młodzieży specjalnej i o specjalnych potrzebach. Niepozorność tych działań mogła gubić się zarówno w codzienności, jak i w całokształcie pracy nauczycielskiej. Ale właśnie takie zmagania, rzeczywiste pokonywanie barier, nieustraszone zabieganie o postęp w rozwoju dzieci i młodzieży niepełnosprawnej prowadzone wytrwale, budują codzienne biografie nauczycieli – wychowawców oddanych młodzieży. Praca z uczniem niepełnosprawnym wymaga od nauczyciela wysokich kompetencji i wyjątkowego zaangażowania. Wieloraką korzyść odnosi wychowanek, gdyż „doświadczenie człowieka jest informacją, którą wynosi on z własnego działania i przeżyć w zetknięciu z określonymi sytuacjami. Informacja ta ma potencjalną moc wpływania na dalsze zachowanie człowieka”⁵³. W zajęciach plastycznych wspomagających ogólny rozwój uczniów stosowane były zasady powszechnie wykorzystywane w terapii pedagogicznej⁵⁴. Gadzińska-Kita przez osobisty proces kształcenia, doksztalcania i doskonalenia zawodowego osiągnęła wysokie kwalifikacje. Niebagatelne znaczenie i wartość w pracy z młodzieżą miało jej twórcze nastawienie do zadań, podtrzymywane przez własną aktywność malarską. Pozwalało to na świeże merytorycznie i warsztatowo organizowanie zajęć oraz empatyczne podejście do młodzieży w trakcie procesu. Pozwalało to również na stawianie w centrum, jako najistotniejszą wartość codziennej pracy, dobro ucznia, jego radość i satysfakcję z zajęć plastycznych.

Nabyta wiedza i umiejętności podczas studiowania, poparte narastającym doświadczeniem zawodowym, w sposób bardzo istotny wzmocnione były postawami i osobistymi kompetencjami, jakie wyniosła z rodzinnego domu. Ważny był przykład osobisty i przekaz dziadków i rodziców, pracowitych i skromnych. Ważne było zahartowanie życiowe nabyte przez ciągłe pokonywanie trudności oraz postawy najwcześniej spotkanych nauczycieli szkolnych. Świadczą o tym słowa Agnieszki Gadzińskiej-Kity:

53 A. Gurycka, *Struktura i dynamika procesu wychowawczego*, Warszawa 1979, s. 205.

54 J. Gładyszewska-Cyulko, *Arteterapia w pracy pedagoga*, Kraków 2011, s. 47 i nast.

Przekazywałam dalej w swojej pracy zawodowej to czego nauczyli mnie inni moi nauczyciele. Nie ma w tym nic nadzwyczajnego. Mój багаż doświadczenia, moje wady i ograniczenia miały wpływ na to co robię. Doceniam to, że moi nauczyciele „nie zdeptali” mojej kreatywności i chęci malowania, tworzenia, wzmacniali to co dobre wskazywali na liczne rozwiązania moich problemów... Miałam szczęście na swojej drodze spotkać tyle wybitnych osobistości, wspaniałych nauczycieli, pedagogów, artystów... Wiem, że wystarczy tylko pozwolić uczniom być sobą, zaakceptować ich ograniczenia, pozwolić się im cieszyć całym asortymentem plastycznym, aby mogli wzrastać⁵⁵.

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest ukazanie osoby nauczyciela i jego działalności na rzecz ucznia niepełnosprawnego. Nauczyciel Agnieszka Gadzińska-Kita w latach 1986–2021 prowadziła pozalekcyjne zajęcia artystycznych z zakresu plastyki wspierające rozwój młodzieży niepełnosprawnej. Jej systematyczna praca, z mozolnym, twórczym wysiłkiem przynosiła uczniom korzyści w rozwoju poznawczym, społecznym i emocjonalnym. Efekty nie są mierzalne. Terenem badań był Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Zofii Sękowskiej w Lublinie. Zarysowano rolę zajęć artystycznych o terapeutycznym znaczeniu. Próba rekonstrukcji takich działań obejmuje ogólny wgląd w proces dydaktyczny, preferencje wychowanków i osiągnięte przez nich efekty. Wykorzystano metody badań stosowanych w biografistyce oraz metodzie monografii pedagogicznej.

Słowa kluczowe: arteterapia, niepełnosprawność, Agnieszka Gadzińska-Kita, Zofia Sękowska, wspomaganie rozwoju.

Bibliografia

Źródła wywołane

- Archiwum domowe Autorki, Dane z badań sondażowych (ankieta) grupy młodzieży z autyzmem w wieku 17–23 lat uczęszczającej na zajęcia plastyczne w roku szkolnym 2019/2020.
- Archiwum domowe Agnieszki Gadzińskiej-Kity, Praca magisterska, maszynopis (1986), Życiorys G. Koper, Źródła okolicznościowe: Certyfikaty i zaświadczenia kursów z lat

55 Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 3 stycznia 2022.

1998–2016, podziękowania, dyplomy, zaproszenia, foldery wystaw z lat 1991–2019; Źródła dotyczące twórczości: prace malarskie Agnieszki Gadzińskiej-Kity, prace plastyczne młodzieży z lat 2010–2020.

Archiwum domowe Ewy Wójcik, Wspomnienia z dn. 06.06.2002.

Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 12–13 września 2021.

Wywiad z Agnieszką Gadzińską-Kitą przeprowadzony 3 stycznia 2022.

Literatura przedmiotu

10 lat Wydziału Artystycznego UMCS w Lublinie, *Artyści UMCS 2007*, Lublin 2007.

Andrzejewska J., Elastyczna przestrzeń uczenia się dziecka, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, 37 (2018) z. 1, s. 41–54, DOI: 10.17951/lrp.2018.37.1.41–54.

Bednarz-Grzybek R., Hajkowska M., Wierzejska J., *Wydział Pedagogiki i Psychologii UMCS. W czterdziestolecie Jubileuszu*, „Rocznik Pedagogiczny”, 37 (2014) s. 321–334.

Biela A., *Nieznane karty z historii Psychologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Przegląd Psychologiczny”, 3 (2010) s. 320–321.

Błaziak M., Drozd M., *Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Z. Sękowskiej w Lublinie*, Lublin 2015.

Bobkowicz-Lewartowska L., *Autyzm dziecięcy – zagadnienia diagnozy i terapii*, Kraków 2011.

Chmielnicka-Plaskota A., *Rysunek dziecka. Badania porównawcze Polska-USA. Wskazania do arteterapii*, Warszawa 2014.

Elżbieta Galińska, https://chopin.nifc.pl/pl/chopin/osoba/519_galinska_elzbieta, dostęp: 11.01.2022.

Gładyszewska-Cylulko J., *Arteterapia w pracy pedagoga*, Kraków 2011.

Głowacka E., *Artediagnoza. Psychologiczna specyfika twórczości plastycznej dzieci neurotycznych*, Kraków 2006.

Gmina Zakrzówek, <https://zakrzówek.pl/galeria>, dostęp: 14.02.2022.

González-Zamar M. D., Abad-Segura E., *Digital Design in Artistic Education: An Overview of Research in the University*, „Education Sciences”, 11 (2021) nr 4, DOI: 10.3390/educsci11040144.

Gurycka A., *Struktura i dynamika procesu wychowawczego*, Warszawa 1979.

Han-Ilgiewicz N., *Pisma. Szkice, artykuły, rozprawy*, zebrał i wstępem poprzedził K. Poznański, Warszawa 1995.

Hanna Chrząstek-Spruch, <https://ptp.edu.pl/index.php/news/61-prof-hannahrzastek-spruch>, dostęp: 12.02.2022.

Karolewicz G., *Potrzeba badań nad biografistyką pedagogiczną*, Lublin 2002.

Kirenko J., Wyrzykowska D., *Samoocena a poczucie sensu życia osób niepełnosprawnych zajmujących się twórczością*, „Szkoła Specjalna”, 4 (1999) s. 204–213.

- Kucha R., *Zamiast wstępu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio J”, 16 (2003) s. 9–17.
- Kwiatkowska G., *Arteterapia*, Lublin 1991.
- Lameński L., *W kręgu malarstwa Mariana Stelmasika*, „Na Przykład” 3 (1995) s. 30–31.
- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2000.
- Łobocki M., *Życie, działalność i twórczość Natalia Han-Ilgiewicz*, w: *Historia wychowania w XX wieku. Dorobek i perspektywy*, red. T. Gomuła, J. Krasuski, S. Majewski, Kielce 1998, s. 189–192.
- Maciej Kierył, <https://maciejkieryl.wordpress.com>, dostęp: 12.02.2022.
- Malchiodi C. A., *Arteterapia. Podręcznik*, tłum. E. Bochenek, Gdańsk 2014.
- Marian Stelmasik, *Malarstwo*, Lublin 1997, katalog.
- Mitchell D., *Sprawdzone metody w edukacji specjalnej i włączającej. Strategie nauczania poparte badaniami*, tłum. J. Okuniewski, Gdańsk 2016.
- Palak Z., Bujnowska A., Lewicka A., *Wykaz publikacji i osiągnięć prof. zw. dr hab. Zofii Sękowskiej 1924–1997*, Lublin 2002.
- Palak Z., *Profesor Zofia Sękowska (1924–1997) – twórczyni lubelskiej szkoły pedagogiki specjalnej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio J”, 25 (2012) nr 1–2, s. 77–86.
- Popek R., *Z badań nad uzdolnieniami plastycznymi młodzieży. Analiza psychologiczna*, Lublin 1998.
- Popek S., *Analiza psychologiczna twórczości plastycznej dzieci i młodzieży*, Warszawa 1978.
- Popek S., *Barwy i psychika*, Lublin 2010.
- Poznański K., *Geneza i pierwsze lata Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie. Kalendarium przeobrażeń strukturalnych i organizacyjnych w latach 1971–1984*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, 16 (1995) s. 9–40.
- Pyczek W., *Dr Agnieszka Weyssenhoff z „Tych” Weyssenhoffów*, „Wiadomości Uniwersyteckie”, 5 (1994) s. 24–25.
- Roszkowski W., *Gospodarka. Wzrost i upadek systemu nakazowo-rozdzielczego*, Warszawa (2008).
- Rudowski T., *Edukacja i terapia przez sztukę. Arteterapia w świetle teorii doznań transakcyjnych*, Warszawa 2013.
- Skrzyniarz R., *Dokumenty źródłem analiz i badań biograficznych w pedagogice*, „Biografistyka Pedagogiczna”, 1 (2018) s. 275–291, DOI: 10.36578/BP.2018.03.21.
- Stachyra K., *Edukacja i arteterapia – ważne formy wspierania i kształtowania człowieka*, „Wychowanie Muzyczne”, 4 (2017).
- Stachyra K., *Metody, modele i podejście w muzykoterapii*, Lublin 2012.
- Sztuka i edukacja 1972–2012. 40 lat kształcenia artystycznego na Uniwersytecie Marii Skłodowskiej w Lublinie*, Lublin 2013.

- Szubielska M., Niestorowicz E., *Twórczość plastyczna jako forma wspierania rozwoju osób niewidomych i głuchoniewidomych*, w: *Rozwój i jego wspieranie w perspektywie rehabilitacji i resocjalizacji*, red. A. Sobczak, D. Muller, Łódź 2013, s. 89–103.
- Szulakiewicz W., *Biografistyka i jej miejsce w historiografii edukacyjnej po II wojnie światowej*, „Biuletyn Historii Wychowania”, 19/20 (2004) s. 5–14.
- Szuścik U., *Edukacja plastyczna dziecka w kontekście formy plastycznej*, w: *Konteksty wczesnoszkolnej edukacji artystycznej*, red. A. Weiner, A. Boguszewska, Lublin 2013.
- Thomson J., *Specjalne potrzeby edukacyjne. Wskazówki dla nauczyciela*, Warszawa 2013.
- Weyssenhoff A., *Preferencje barw w diagnozowaniu stanów emocjonalnych osób zdrowych i chorych*, Lublin 1991.
- Wita Szulc, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wita_Szulc, dostęp: 10.02.2202.
- Zbigniew Naśiłowski. *Malarstwo*, Lublin, kwiecień 1981, katalog wystawy.
- Zofia Konaszek, <https://konferencjakultury.pl/panelists/panelist/262/113>, dostęp: 10.02.2202.
- Żukowska A., *Marian Stelmasik – pedagog i wirtuoz koloru*, „Biografistyka Pedagogiczna”, 6 (2021) nr 1, s. 51–74, DOI: 10.36578/BP.2021.06.07.